

“YA VATANA DÖNERİM YA DA BU YOLDA ÖLÜRÜM”

Prof. Dr. Kadir ARICI

Yıl 1990, Haziran ayı. resmî görevim dolayısıyla Sovyetler Birliği Tüketim Kooperatifleri Merkez Birliğinin daveti üzerine Sovyetler Birliğine gittik. Gorbaçev dönemi idi. Henüz Sovyetler Birliği dağılmamıştı. Türkiye’den Sovyetlere vize alırken hangi şehre gidecekseniz o şehir için vize veriliyordu. Bize de Moskova ve Taşkent için vize verilmişti. Ankara -İstanbul - Moskova uçuşuyla Moskova’ya vardık. Moskova Havaalanı’nda bizim Türk olduğumuzu anlayan ve kaçak taksicilik yaptığı anlaşılan Azeri Türk kardeşlerimiz, hoş geldiniz karşılaması yaparak bize yardımcı olmak istediler. Tam o anda bizi karşılamaya gelen ev sahibi heyet üyelerini görür görmez ortadan kayboldular.

İki gece Moskova’da konakladık. Devlet misafirhanesi olarak kullanılan ve aynı zamanda bir kongre -konferans merkezi de olan otuz katlı üç binadan oluşan bir merkezde misafir edilmiştik. Moskova’nın önemli ve görülmeye değer yerlerini gezdirmişlerdi. İkinci gün Taşkent’te olaylar çıktığı ve bizim Taşkent’e gidemeyeceğimiz söylendi. Görüşmeler sonunda vizelerimiz değiştirilerek Taşkent yerine Semerkant’a gidilmesi hususunda mutabakat sağlandı.

Fakülte yıllarımda rahmetli Mehmet Turgut’un yazdığı ve 1968’li yıllarda Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı Süleyman Demirel ve heyetinin Özbekistan ziyaretini anlatan ‘*Taşkent’e Doğru*’ isimli kitabı severek ve gözlerim yaşararak okumuştum. O kitaptaki duygularla Taşkent’i görmeyi özellikle istiyordum. Böyle bir imkân önümüze çıkmışken kayboldu. Taşkent yolunda bu haberi almak beni büyük bir hayal kırıklığına uğrattı. Ancak Semerkant’ı da bilerek tercih etmiştik. Semerkant, büyük Türk hanı Timur’un imar ettiği bir şehirdi ve Uluğbey’in rasathanesi de buradaydı.

Semerkant, Buhara ile birlikte adeta Türkistan’ın iki önemli merkezinden biriydi. Semerkant, Cengiz ordularının hâk ile yeksan ettiği Hazreti Hızır mescidi dışında taş üstünde taş bırakmadığı (bu mescidi Hızır Aleyhisselaminin yaptığına ve Cengiz Han’ın askerlerinin bu sebeple yıkmadığına inanılmaktadır), Timur’un yeniden kurduğu bir şehirdi.

Anlatılması güç duygularla ve dört saatlik bir uçak yolculuğu ile Semerkant’a varmıştık. Uçakta tavuklar da bizimle seyahat etmekteydi. Uçakta bizim konuşmalarımızdan Türk olduğumuzu anlayan Gagavuz Türkü kardeşlerimiz bizimle konuşmak için yanımıza gelmişler, hoşbeş etmişlerdi.

Uçağımız, Semerkant Havaalanı’na iki saat gecikmeyle varmıştı. Karşılamaya gelen Özbek Türk kardeşlerimiz gecikme dolayısıyla havaalanına tekrar tekrar gelip gitmişlerdi. Havalananına indiğimizde hissettiğim duyguları kâğıda dökmek mümkün değildi. Atayurdu muza, Türkistan’a gelmiştik. Acaba Özbek Türk kardeşlerimizi anlayabilecek, onlarla anlaşabilecek miydik? Karşılamaya gelenlerin gecikmesinden istifade ederek havaalanının kapısından dışarı çıktım. Üç beş Özbek Türk taksici bekliyordu ve kendi aralarında sohbet ediyorlardı. Yanlarına vardım. Bir anda hepsi bana baktı. Konuşmalarına fırsat vermeden “Selâmün Aleyküm!” dedim. Hepsi bir an dona kaldılar. Sonra içlerinden birisi “Ve aleyküm selâm!” dedi. Sonra peş peşe sorular yağmaya başladı. “Hardansan?” “Türkmen misen?” “Aşkabat’tan mı gelersen?” Ben Türkiye’den geldiğimi ve Türk olduğumu söyledim. Her biri, teker teker kemiklerimi ezecek gibi kucaklamaya başladılar.

Birisi İngilizce tercümanlık yapmak üzere yanıma da iki Rus ev sahibi vardı. Bu arada onlar bizim yanıma da geldiler. Özbek şoförlere Rusça bir şeyler söylediler. Onlar hemen yerlerine, arabalarının başına gittiler.

Biraz sonra Özbek ev sahiplerimiz olan Semerkant Tüketim Kooperatifleri Merkez Birliği yöneticileri bizi karşılamaya geldiler. Selâmlaşma ve hoşbeşten sonra kalacağımız misafirhaneye doğru yola çıktık. Konuştukları ve Rusların Özbekçe dedikleri dilin % 90-95 ini çok rahat anlıyorduk. Anadolu’muzun köylerinde konuşulan Türkçemize çok yakın bir Türkçe idi konuştukları. Meselâ balalarının (çocuklarının) anasına, eş, karı, hanım veya hatun yerine avrat diyorlardı. Ertesi gün bize Tatarca, Özbekçe, Rusça ve İngilizce

Özbekistan’da Ahıskalı bir aile.

bilen bir Tatar Türk kızını tercüman olarak vermişlerdi. Semerkant'ı gezerken, biz onunla hep Türkçe konuştuk. Bir ara bize verilen Rusça-İngilizce tercümanımız dayanamayarak dedi ki, "Mr. Arıcı, siz Azerice, Gagavuzca, Özbekçe ve Tatarca biliyorsunuz. O halde beni tercüman olarak niçin görevlendirdiler? Sizin tercümana ihtiyacınız yok ki!" Ona tek bir dil bildiğimi, konuştuklarımızın aynı dilin farklı lehçeleri olduğunu uzun uzun anlatmaya çalışmıştım. Fakat o anlamakta zorluk çekmişti.

Bu seyahatle ilgili yazılabilecek çok şey var. Ancak unutulmaması gereken bir hatıramız var ki bu yazının da esas konusu bu hatırayı unutulup gitmekten kurtarmaktır. Belki size basit bir olay gibi gelebilir. Bence basit değil, aksine değerlidir.

Semerkant'taki ikinci günümüzdü. O gün bize bir deri ve deri konfeksiyon fabrikasını gezdiriyorlardı. Fabrika o kadar ilkeldi ki Türkiye'ye göre belki de 50-60 yıl önceki teknoloji ile üretim yapılmaktaydı. Bize eşlik eden Özbek kardeşlerimizden birisi bana döndü ve dedi ki, "*Kadir Can, özün Özbek tilini yahşı danışamır. Sana bir Türk bulam da Türk tili ile yahşı danış.*" Şaşırmıştım. Hâlbuki biz iyi kötü anlaşıyorduk. Olur dedim ancak o devirde Semerkant'ta Türk'ü nereden bulacaklardı? Zira Türk denildi mi Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları yani Anadolu Türkleri anlaşılmaktaydı. Türkiye'den giden yok gelen yoktu. Merak etmiştik.

Boşuna meraklanmışız; Türk bulmaları beş dakikadan uzun sürmedi. Yağız bir Anadolu delikanlısı çıka geldi. Güler yüzlü bir tavır içinde, "Ağabey hoş gelmişsiniz. Ne zaman geldiniz, nasılsınız?" diye arka arkaya sorularla çakı gibi bir delikanlı karşımızdaydı. Gözleri pırl pırlıdı. Duyduğu mutluluğu ve sevinci gözlerinden okunuyordu. El sıkıştık. "Hayırdır, sen ne arıyorsun burada?" dedim. O kadar sıcak bir ifadesi ve o kadar düzgün bir Türkçesi vardı ki ben Türkiye'den Semerkant'a gelmiş bir Türk vatandaşdır diye düşündüm. Onun için de ne arıyorsun burada, ne işin var burada gibi sorular sormaya başlamıştık.

"Ağabey, ben Türk'üm. Türkiye'den gelmedim. Burada biraz ötede bizim köyümüz var. Biz Ahıska Türküyüz. Biz burada yaşıyoruz ve bu fabrikada çalışıyorum." diye cevap verdi.

Tarih biliyordum. Ahıska faciasını da ana hatlarıyla okumuştum. Kastamonulu olan eşimin ailesinin (Araç-Yukarıyazı köyünde) Ahıskalılar olarak bilindiğini yıllar sonra öğrenmiştim. Türkiye'den Almanya'ya yahut Amerika'ya göçmen olarak giden Türklerin daha ikinci nesilde çocuklarının Türkçeyi unuttuklarını, hancılerini kaybettiklerini gördüğümüz bir zamanda, Semerkant'ta bu kadar güzel Anadolu Türkçesi konuşan bir kişiyle, bir Ahıska Türküyle karşılaşacağım hiç aklıma gelmezdi.

Bu Ahıska Türkü kardeşimizin adı Ahmet'ti. Biz ona Ahmet Can diyorduk. Ahmet Can'la üç beş saat beraber olduk. Türkiye'yle ilgili onlarca soru sordu. Türkiye'yi çok özlediğini, Ahıska'ya veya Türkiye'ye dönmek için elinden geleni yapacağını söylemişti. Bir ara bana döndü ve "Kadir Can" dedi, "*Ben ya vatana dönerim ya da bu yolda ölürüm.*"

Biz o devirde ikisi Rus, dördü Türk ve bir o kadar da Özbek ev sahiplerinden oluşan bir heyet olarak Ahmet Can'la ancak o kadar görüşebilmiş ve konuşabilmiştik.

Ertesi yıl Sovyetler Birliği dağılmış ve Özbekistan bağımsızlığına kavuşmuştu. Bu sefer Özbeklerin daveti üzerine 1991 yılında biz Semerkant ve Buhara'ya yeniden gittik. Semerkant'ta Ahmet Can'ı sordum. Ahmet Can'ı aradım. Ancak ondan hiçbir haber gelmedi. Pek çok mazeret sıraladılar ve bizim Ahıska Türkü, Özbeklerin ise Türk dedikleri Ahmet Can'la bir daha karşılaşmak mümkün olmadı. Ahmet Can'la bizi görüştürmek istemedikleri apaçık anlaşıyordu. Biz de daha fazla üstelemedik.

Ahmet Can şimdi sağ mıdır hayatta mıdır, vatanına dönmüş müdür bilmiyorum. Ahıska Türkleri dünyada vatansız kalmış ender topluluklardan birisidir. Ahıska Türklerinin vatanlarına dönmeleri bir gün mutlaka gerçekleşecektir.

Onlarda bu azim, bu vatana bağlılık ve kültürlerini koruma içgüdüleri oldukça ben onların er ya da geç vatanlarına kavuşacaklarını düşünüyorum. Eğer bir topluluk üçüncü nesil geçmiş olmasına rağmen dedelerinin dilini ve kültürünü aynen korumayı başarabilmişse o toplumun gücü ve idraki mutlaka başarıya dönüşür.

İnanıyorum ki Özbekistan'da biz Türkiye'den gelen Türklerle daha iyi anlaşabilmemiz için bulunan Ahıska Türkü kardeşlerimize, Ahmet Canların şahsında Anadolu'daki Türklerin de sahip çıkmaları, millî ve mukaddes bir borçtur. Türkiye Cumhuriyeti Devleti Ahıska Türklerinin Ahıska'ya dönmeleri için çabalarını sürdürmeli; hatta artırmalıdır. Bu insanların vatanları Ahıska'ya dönmeleri için milletlerarası hukuk ve insan hakları hukuku bakımından her türlü haklı gerekçesi ve dayanakları vardır. Gürcistan hükümetiyle aramızdaki dostluk da bu bakımdan müsait bir ortam hazırlamıştır. Ahıska Türklerinin vatanlarına dönmeleriyle atalarının, annelerinin mezarları öksüz kalmaktan, camileri viran olmaktan kurtulacaktır. Ahıskalılar vatansız kalmanın perişanlığından kurtulacaklar ve Stalin'in başlattığı ve hâlâ devam eden bir zulüm dönemi de bu şekilde sona erecektir.

Millî şuur sahibi her Türk, her Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı, devletinden bu desteği Ahıska Türklerinden esirgememesini beklemektedir.

Allah Ahmet Canların yâr ve yardımcısı olsun.